

Türk coğrafiyasından türk siyasi birliyinə

Minilliklər boyu geniş coğrafiyada yaşamış türk xalqları zəngin tarixi və mədəni irsə malikdirlər. Ortaq tarixi dəyərlər, dil və mədəniyyət bağları onların birliyinin əsasını təşkil edir. Əsrlər boyu müxtəlif dövlətlər, imperiyalar qurmuş türklər geniş coğrafiyada yayılmalarına baxmayaraq, öz aralarında mədəni və mənəvi bağlarını heç vaxt tam itirməyiblər. Bu gün isə həmin bağlar yenidən bağlanır. Dünyanın dəyişən geosiyasi mənzərəsi fonunda türk ölkələrinin yaxınlaşması həm zəruri, həm də tarixi bir prosesə çevrilib.

Ötən əsrin sonlarında - sovet hökumətinin dağılmasından sonra ittifaqa daxil olan türk respublikalarının müstəqillik qazanması təkcə coğrafi sərhədlərin dəyişməsi deyil, eyni zamanda yeni bir tarixi imkanın yaranmasına şərait yaratdı. Həmin respublikaların hər biri öz inkişaf yolunu müəyyənləşdirsə də, ortaqlar, dil, mədəniyyət və tarix onları sıx əməkdaşlıq qurmağa sövq etdi. Beləliklə, türk dünyasının yeni mərhələsi başlandı. Azərbaycan, Qazaxıstan, Özbəkistan, Qırğızıstan və Türkmənistanın beynəlxalq arenaya müstəqil çıxışı türk dövlətləri arasında siyasi, iqtisadi və humanitar əlaqələrin genişlənməsinə yol açdı.

Bu gün türk siyasi birliyinin ən mühüm platforması Türk Dövlətləri Təşkilatıdır. 2009-cu ildə Naxçıvan müqaviləsi əsasında yaradılan Türk Dövlətləri Təşkilatı (TDT) Azərbaycan, Türkiyə, Qazaxıstan və Qırğızıstanın iştirakı ilə fəaliyyətə başlayıb.

TDT-nin fəaliyyəti müxtəlif sahələri əhatə edir. Dövlətimizin başçısı İlham Əliyevin ötən il iyunun 6-da TÜRKPAN-nın nümayəndə heyətini qəbul edərkən bildirdiyi kimi, türk dünyası böyük bir ailədir, böyük potensiala malikdir, böyük coğrafiyanı əhatə edir: "Nəqliyyat yolları, enerji resursları, insan kapitalı, artan əhali, demoqrafik vəziyyətin müsbət olması - bunlar, böyük bir güc potensialıdır. Bizim vəzifəmizdir ki, bu potensialı dünya miqyasında böyük bir gücə çevirək, əminəm ki, bu olacaq, biz bunu görürük".

Bu gün türk dövlətləri enerji resursları, nəqliyyat yolları, geostrateji mövqeləri ilə dünyanın diqqətini cəlb edən böyük bir güc mərkəzi kimi formalaşır. Türk dünyası həm də global çağırışlar qarşısında birgə hərəkət etməyin vacibliyini daha dərindən anlayır. Enerji təhlükəsizliyi, kibertəhlükəsizlik, regional münaqişələr, iqtisadi əməkdaşlıq və mədəni diplomatiya bu əməkdaşlığın əsas istiqamətlərini təşkil edir.

TDT ortaqlar iqtisadi məkanın formalaşdırılması, nəqliyyat-logistika layihələrinin həyata keçirilməsi, müdafiə və təhlükəsizlik sahəsində əməkdaşlığın gücləndirilməsi, həmçinin mədəni inteqrasiyanın dərinləşdirilməsi istiqamətində real nəticələr əldə edir. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, Zəngəzur dəhlizinin (TRIPP) açılması TDT-yə üzv ölkələr arasında ticarət və nəqliyyat əlaqələrini sürətləndirərək münasibətləri daha da möhkəmləndirəcək.

Təşkilat bu il də müxtəlif sahələri əhatə edən türk dövlətləri arasında əməkdaşlığın möhkəmlənməsinə və inkişafa xidmət edən tədbirlərini davam etdirib. Aprelin 7-8-də Qazaxıstanın paytaxtı Astanada Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv olan ölkələrin Səhiyyə əməkdaşlığı işçi qrupunun ekspertlərinin 3-cü görüşü və TDT-yə üzv və müşahidəçi ölkələrin səhiyyə nazirlərinin V iclası keçirilmişdir. Mayın 21-də isə Macarıstanın paytaxtı Budapeştdə təşkilatın dövlət başçıları qeyri-rəsmi Zirvə görüşü təşkil olunmuşdur. Zirvə görüşündə prezidentlər tərəfindən Bəyannamə imzalanmışdır.

Oktyabrın 7-də Azərbaycanın qədim şəhəri Qəbələdə TDT Dövlət Başçıları Şurasının 12-ci Zirvə Görüşü keçirildi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev, Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdoğan, Özbəkistan Respublikasının Prezidenti Şavkat Mirziyoyev, Qırğız Respublikasının Prezidenti Sadır Japarov, Qazaxıstan Respublikasının Prezidenti Kasım-Jomart Tokayev, Macarıstanın Baş naziri Viktor Orban, Türkmənistan Xalq Məsləhətinin Sədri Qurbanqu-

lu Berdiməhəmmədov, Şimali Kipr Türk Cümhuriyyətinin Prezidenti Ersin Tatar, Türk Dövlətləri Təşkilatının baş katibi Kubaniçbek Ömürəliyev iştirak etdikləri tədbirdə əhəmiyyətli qərarlar qəbul olundu.

TDT-yə üzv dövlətlərin Dəmiryolu İdarələrinin Rəhbərlərinin 3-cü iclası oktyabrın 31-də Bışekdə baş tutub. İclasda qeyd olunub ki, Orta dəhliz strateji əhəmiyyətini artırmaqda davam edir. Toplantıda TDT-yə üzv dövlətlərin dəmir yolu idarələri və turizm strukturlarının nümayəndələrindən ibarət müvəqqəti işçi qrupunun yaradılması barədə qərar qəbul edilib.

Azərbaycanın təşəbbüsü ilə bu il noyabrın 24-də Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv ölkələrin qeyri-hökumət təşkilatları (QHT) ilk dəfə bir platformada toplaşdılar. Prezident İlham Əliyev forumun iştirakçılara müraciət ünvanladı. Müraciətdə deyilirdi ki, türk dövlətlərinin artan potensialı və global müstəvidə gündən-günə güclənən mövqeyi daha iddialı məqsədlərin qarşıya qoyulmasını, birgə səylərin artırılmasını, bütün sahələrdə əməkdaşlığın dərinləşdirilməsini, çevik mexanizmlərin yaradılmasını zəruri edir. Prezident İlham Əliyev ilk dəfə keçirilən həmrəylik forumunu bu istiqamətdə atılmış mühüm addım kimi dəyərləndirdi: "2026-cı ildə 100 illiyi keçiriləcək I Türkoloji Qurultayın türk xalqlarının mədəni inteqrasiyası məsələləri ilə bağlı yarımçıq qalmış işlərinin QHT-lərin yaxından iştirakı ilə müasir çağırışlara uyğun davam etdirilməsi də xüsusi aktualıq kəsb edir. Türk dünyası QHT-lərinin BMT və digər beynəlxalq təsisatlar çərçivəsində birgə, koordinasiyalı fəaliyyəti, vahid platformada birləşməsi ümumi işimizə və məqsədlərimizə böyük töhfə verə bilər".

Noyabrın 27-də isə Bakıda Türk Dövlətləri Təşkilatının Media və informasiya üzrə işçi qrupunun 12-ci iclası keçirildi. Türkdilli dövlətlərin media və kommunikasiya sahəsində əməkdaşlığını möhkəmləndirmək məqsədilə düzənlənən forum çərçivəsində "Müasir dövrdə artan global informasiya təhdidlərinə qarşı dayanıqlı və preventiv addımlar: Türk dövlətlərinin media ekosistemi nümunəsində" mövzusunda həsr olunmuş panel sessiya təşkil olundu.

Noyabrın 28-də ölkəmizin paytaxtı bu təşkilatın daha bir əhəmiyyətli tədbirinə evsahibliyi etdi. Bakıda Türk Dövlətləri Təşkilatının media və informasiya üzrə məsul nazirlərinin, yüksək vəzifəli rəsmilərinin 7-ci toplantısı keçirildi.

Türk Dövlətləri Təşkilatına üzv ölkələrin "Xəritəçilik İşçi Qrupu"nun ikinci iclası da dekabrın 2-3-də Bakının evsahibliyi ilə keçirilib. Azərbaycan, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Özbəkistan, Türkiyə, həmçinin müşahidəçi qismində Macarıstan və Şimali Kipr Türk Respublikasının geodeziya və kartoqrafiya sahəsinə cavabdeh qurumlarının nümayəndələrinin qatıldığı iclasda işğaldan azad edilmiş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur iqtisadi rayonlarında tarixi Zəfərdən sonra həyata keçirilən genişmiqyaslı bərpa və quruculuq işləri barədə ətraflı məlumat verilib. Eyni zamanda 2026-cı ildə Bakıda keçiriləcək Dünya Şəhərsalma Forumu - WUF13 üzrə hazırlıq prosesi, gündəlik istiqamətlər və regional əməkdaşlıq imkanları barədə qonaqlar məlumatlandırılıb. Sonda Türk Dövlətləri Təşkilatının Xəritəçəkmə Qurumları Rəhbərlərinin 2-ci Toplantısının Bəyannaməsi imzalanıb.

Türk dünyası bu gün təkcə tarixi keçmiş ilə deyil, həm də gələcəyə istiqamətlənmiş, məqsədyönlü siyasi, iqtisadi və mədəni potensialı ilə diqqət mərkəzindədir. Bu gün baş verən hadisələr, həyata keçirilən tədbirlər deməyə əsas verir ki, türk coğrafiyasından türk siyasi birliyinə gedən yol strateji yanaşmanın nəticəsidir. Tarixi bağlar, mədəni yaxınlıq, ortaqlar dövlətçilik ənənələri və yeni geosiyasi realıqlar türk xalqlarını birliyə doğru aparan əsas amillərdir. Bu yolun daha da möhkəmlənməsi türk dünyasının gələcək inkişafının və global güc kimi formalaşmasının açarıdır.

Zöhrə FƏRƏCOVA,
"Azərbaycan"